

---

4. Регіональна доповідь про стан навколишнього середовища в Тернопільській області у 2017 році. Тернопіль: 2018. 230 с.

Руслан СЕМЕНИНА, студент
Науковий керівник: **к. геог. н., доц. Новицька С.Р.**

ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В БАСЕЙНІ РІЧКИ НІЧЛАВА

Актуальність. Проблема малих річок тісно пов'язана з глобальними і регіональними змінами кліматичних параметрів, оскільки гідрологічний режим річок є кліматично обумовленим. Малі річки формують основу гідрологічної мережі регіону дослідження і потребують наукового супроводу задля обґрунтування оптимізаційних заходів. Проблеми природокористування і охорони природи в басейні річок тісно пов'язані між собою. Аналіз структури природокористування, співвідношення екологічно безпечних і екологічно небезпечних форм в межах верхнього, середнього і нижнього відтинків річкових долин демонструє ступінь збалансованості природокористування та ефективність природоохоронних режимів.

Саме тому проблеми природокористування і охорони природи у басейнах малих річок, зокрема річки Нічлава, яка є найбільш забрудненою річкою Тернопільської області, набули такої важливості і актуальності.

Басейн як інтегральна природно-господарська система, є ареною взаємодії природи і суспільства, де взаємопов'язані природні, економічні і соціально-демографічні процеси, а тому при вирішенні завдань територіального планування ефективно використовувати принципи басейнної концепції.

Нічлава - річка у Чортківському районі Тернопільської області, ліва притока Дністра. Довжина 83 км, площа водозбірного басейну 871 км². Бере початок на північ від с. Чагарі на Подільській височині. Впадає у Дністер поблизу с. Устя. Долина у верхів'ї коритоподібна, нижче від с. Жилинці набуває каньйоноподібної форми, з'являється перша тераса. Заплава двобічна, ширина 100-400 м, на окремих ділянках

відсутня. Річище звивисте, ширина від 0,3 до 5,6 м (найбільша – 22 м), глибина 0,2–1,7 м (у період межені). Похил річки 2,1 м/км. Основні притоки – Драпака, Нічлавка (обидві – праві), Циганська (ліва). Амплітуда висот між руслом та вододілом у нижній течії Нічлави 100–120 м; простежується друга тераса [2].

Рис. 1. Річка Нічлава [2]

В басейні річки Нічлава розташовано 50 населених пунктів, у тому числі 2 міста, 2 селища міського типу та 46 сіл. Всього на території басейну проживає 43,1 тис. жителів, що становить 49,5 особи на 1 квадратний кілометр. Проблеми землекористування в басейні річки Нічлава обумовлені тривалим господарським освоєнням території без урахування вимог екологічної безпеки. Головними чинниками формування проблем у землекористуванні в басейні даної річки є такі: високий ступінь господарської освоєності території, високий ступінь еродованості орних земель, забруднення водного середовища стоками з с/г угідь та територій населених пунктів; фрагментованість водоохоронних зон річкової долини в межах населених пунктів, невпорядкованість місць захоронення твердих побутових відходів, висока зарегульованість стоку, низький рівень екологічної культури місцевого населення.

Надмірна розораність вододільних місцевостей річкового басейну та схилових і заплавних в межах населених пунктів є причиною активізації ерозійних процесів, що веде до замулювання річища основної річки і її допливів та потрапляння у воду близько 30% внесених на поля мінеральних добрив і отрутохімікатів. Аналіз структури земельних угідь річкового басейну показав надмірну частку орних земель (66,1%) та високу частку забурдованих територій (5,4%) попри низьку частку угідь під природною рослинністю (28,1%) (табл. 1). Структура землекористування потребує запровадження оптимізаційних заходів: скорочення частки орних земель за рахунок виведення з обробітку малопродуктивних і сильноеродованих земельних угідь та відведення їх під сади, луки, штучні пасовища, лісонасадження.

Таблиця 1

Структура земельних угідь басейну річки Нічлава [3]

№ з/п	Категорія землекористування	Площа, км ²	Частка у площі водозбору, %
1	Орні землі	575,7	66,1
2	Ліси	168,1	19,3
3	Забудовані землі	47,1	5,4
4	Болота	7,8	0,9
5	Сіножаті і пасовища	68,8	7,9
6	Інші	3,5	0,4
Разом		871	100

Одне із джерел ускладнення геоecологічної ситуації річкового басейну є забруднення території. Забрудненню сприяють викиди в атмосферу від котелень, приватних садиб, цегельних заводів, автотранспорту. Забруднення навколишнього середовища басейну річки Нічлава відбувається також зарахунок внесення мінеральних (1.0 т/га) і органічних добрив (0,44 т/га), отрутохімікатів (2,8 кг/га) та подальшого їх потрапляння у ґрунтові води або у поверхневі зі змитим верхнім шаром ґрунту.

Аналіз населених пунктів, розташованих на різних берегах річки Нічлави на водозборі, і кількості населення у них, дозволяє виявити потенційні джерела забруднення водного середовища. Міста і села, що лежать безпосередньо на головній річці є у більшій мірі потенційно небезпечними, ніж на певній віддалі. Природні ландшафти у межах басейну річки Нічлава займають близько 28 %, що засвідчує крайню розбалансованість структури землекористування в басейні річки.

Частка заліснених земель (19%) є дещо меншою, ніж у водозборів лівих приток Середнього Дністра (22%). Висока частка території водозбору під сільськогосподарськими угіддями (73,9%) і орними землями – 66%. Значна частка забудованих земель – 5% і низький відсоток водно-болотних угідь (не більше 1%), що пов'язано з осушувальною меліорацією території [3].

Оскільки р. Нічлава знаходиться у зоні широколистяних лісів, то нормативний показник лісистості її басейну повинен становити 23-40%. Оптимальна частка природних угідь будь-якої території повинна складати 50-60%, враховуючи екостабілізаційну, середовищевірну та господарську роль природних ландшафтів. Таким чином, враховуючи високу розораність басейну р. Нічлави (61%), її необхідно скоротити в середньому на 21%, за рахунок переведення частини малопродуктивних і сильноеродованих орних земель під заліснення або залуження [3].

Частина орних земель з крутизною схилу більше 7° (с. Сухостав Гусятинської територіальної громади більше 5°) рекомендується під заліснення, що сприятиме зростанню лісистості території в середньому на 10%. Інша частина вилучених орних земель з крутизною схилів менше 7° підлягатиме залуженню, що дасть можливість довести частку пасовищ і сіножатей до 21%. Адже пасовища, сіножаті та вигони виконують водозахисні функції в Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок 82 межах річкових долин і силових місцевостей. Проведення таких оптимізаційних заходів сприятиме зростанню частки земель під природними угіддями в межах басейну р. Нічлави з 30% до 50%. Отож, оптимізаційна структура земельного фонду адміністративних одиниць в межах басейну р. Нічлави включатиме 40% - орних

земель, 26,5% – лісів та лісовкритих площ, 21%– сіножатей, пасовищ та багаторічних насаджень, 7% – забудованих земель і 2% – земель під водою та болотами

У басейні річки Нічлава є два заказники загальнодержавного значення. Також є три невеликі водосховища і 84 ставки, що свідчить про високий ступінь зарегульованості стоку і значну антропогенну трансформованість русла, що проявляється на екологічному стані водного об'єкта.

Література:

1. Царик Л., Буртак О., Царик В. Геоекологічна ситуація у басейні річки Нічлава. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2018, № 2 (випуск 45). – С.147-153.

2. Річка Нічлава [HTTPS://UK.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0

3. Царик Л. П., Царик П.Л., Кузик І.Р., Царик В.Л. Природокористування та охорона природи у басейнах малих річок: монографія (видання друге доповнене і перероблене) / за ред. проф. Царика Л.П. Тернопіль: СМП «Тайп», 2021. 162 с.

4. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області [https://mepr.gov.ua/files/docs/%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%9F%D0%86%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%90%20%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%AC.pdf

Богдан СТЕЛЬМАХ, студент
Науковий керівник: **д.г.н., проф.. Царик Л.П.**

ОПТИМІЗАЦІЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ІВАНІВСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Реформа адміністративно-територіального устрою України супроводжується системними змінами у використанні природних ресурсів та вирішенні екологічних проблем новостворених адміністративних одиниць. Процес